

Ivana Kolářová – Ondřej Kolář

ODBOČKA ZPRAVODAJSKÉ ÚSTŘEDNY V OPAVĚ V KONTEXTU MEZIVÁ- LEČNÉ ČESKOSLOVENSKÉ STÁTNĚ-BEZPEČNOSTNÍ SLUŽBY VE SLEZSKU¹

DOI 10.69108/CSZM-B.2025.2-3.05

Abstract

The article focuses on agenda of Branch of Intelligence Centre (Odbočka zpravodajské ústředny, OZÚs), existing within Police Directorate in Opava between 1923 and 1932. The research, based on archival documents and memoirs of police and justice officials, examines Czechoslovak state-security agenda in multi ethnic border region of Czech Silesia in the context of political and social development of the territory. The attention is paid to methods of intelligence-gathering and the level of knowledge about German and Polish espionage and irredentism.

Keywords: *espionage, irredentism, security, Silesia, Jan Wiedermann, Antonín Glos*

Meziválečné Československo se po celou dobu své existence potýkalo s celou řadou státně-bezpečnostních rizik. Ke „krizovým“ oblastem patřil prostor Českého Slezska a přilehlého Ostravska, kde se prolínaly etnické i sociální konflikty. Jedním z nástrojů k potírání extrémismu, irredentismu a špionáže se stala pražská Zpravodajská ústředna (ZÚs) a její odbočky (OZÚs), zřizované u vybraných regionálních pracovišť státní policie. Předkládaná krátká stať usiluje o zmapování a analýzu činnosti opavské odbočky na základě dochovaných archivních pramenů, dobové publicistiky a textů memoárové povahy.

Národnostně i sociálně členité území Českého Slezska ležící na československo-německo-polském pomezí přirozeně vytvářelo podhoubí pro různé radikální organizace zaměřené proti panujícímu státnímu zřízení. To ostatně dokládají i dosavadní výzkumy k dějinám bezpečnostních složek v regionu.² Konkrétně opavská OZÚs se však, na rozdíl od své ostravské nástupkyně, zatím nestala předmětem podrobnějšího pojednání. Popsaný stav částečně vychází z nedochovanosti pramenů, jelikož z archivního fondu opavského policejního ředitelství zůstalo pouze torzo. Výzkum se tak opírá především o fond Zpravodajská ústředna v Národním archivu v Praze, dále též o dobovou publicistiku a v neposlední řadě o vzpomínky policejního ředitele v Opavě v letech 1922–1930 Jana Wiedermanna,³ sepsané počátkem 60. let 20. století.

Časově je předkládaný výzkum vymezen obdobím od vzniku OZÚs v Opavě po počátek 30. let. V té době jednak dochází ke změně na pozici policejního ředitele, především však územně-správní reformy let 1928 a 1929 (zrušení slezské zemské správy, změna hranic okresů Opava a Hlučín) spolu s extenzí vlivu Policejního ředitelství v Moravské Ostravě (dále PŘMO) odsunuly

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Slezské zemské muzeum (DKRVO, MK000100595).

2 Srov. Ladislav BASEL – Pavel FIDLER, *Severní Morava a západní Slezsko pod vlivem německého irredentismu do roku 1919: (s přihlédnutím k oblasti nynějšího okresu Bruntál)*, Bruntál 1971; Ivana BARTEČKOVÁ, *Činnost Zemského četnického velitelství ve Slezsku v letech 1918–1928*, diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2013; Karel SOMMER, *Proněmecké irredentistické hnutí na Hlučínsku v první polovině 20. let*, Slezský sborník 90/3–4, 1992, s. 227–241.

3 K němu viz Ondřej KOLÁŘ, *Jan Wiedermann a policejní ředitelství v Opavě ve 20. letech 20. století*, Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis 9, 2016, s. 197–212.

význam opavské OZÚs na vedlejší kolej.⁴ Roku 1932 je pak odbočka přemístěna do Moravské Ostravy. V neposlední řadě pak události počátku 30. let (nástup nacismu, hospodářská krize) značně proměnily strukturu a charakter protistátní činnosti, proti níž tajná policie bojovala. Pozdější období je navíc již celkem solidně zpracováno dosavadními výzkumy dějin ostravské OZÚs a dalšími regionálně-historickými pracemi.⁵

Obr. 1: Jan Wiedermann, policejní ředitel v Opavě v letech 1922–1930.
SZM.

Struktura a specifika čs. bezpečnostního aparátu ve Slezsku

Páteří čs. bezpečnostního aparátu ve Slezsku se stalo, podobně jako v ostatních částech republiky, četnictvo. Napomohlo tomu zejména celoplošné působení ozbrojeného uniformovaného sboru spolu s každodenním kontaktem s obyvatelstvem. Navíc bylo možné navázat na organizační a personální strukturu vybudovanou za Rakouska-Uherska, byť i zde došlo k popřevratovým změnám. Nově vznikl úřad Generálního velitele četnictva, jemuž dále podléhala Zemská četnická velitelství, četnická oddělení a okresní četnická velitelství v sídlech politických okresů. Ve Slezsku ještě existovala obvodní (nebo též obvodová) četnická velitelství zahrnující vždy několik četnických stanic a podřízená okresnímu četnickému velitelství. K jejich zakládání docházelo na místech vyžadujících zvýšenou bezpečnostní kontrolu.

Státní policii na sledovaném území reprezentovalo Policejní komisařství v Moravské Ostravě zřízené roku 1894. Důvodem k vylíčenému kroku se staly problémy spojené s koncentrací průmyslu a dělnictva v oblasti ostravsko-karvinského uhelného revíru. K důležitým úkolům policie proto patřilo sledovat děl-

nické hnutí. Od roku 1910 byl úřad pověřen také řešením stále narůstající kriminální agendy. Za tím účelem vzniklo v rámci komisařství bezpečnostní oddělení, kam se obracelo četnictvo a místní (komunální) policie v oblasti působnosti úřadu s hlášeními o kriminálních případech. K zamýšlenému povýšení komisařství na ředitelství nakonec došlo až v nových poválečných

4 Viz Ivana KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostně-politické poměry a působení pořádkových složek na Hlučínsku ve 20. letech 20. století*, Slezský sborník 113/1, 2015, s. 89–103. Obecně k poměrům na Hlučínsku viz Vilém PLAČEK, *Pražáci 2, aneb, Hlučínsko ve staronové vlasti 1920–1938*, Háj ve Slezsku 2007.

5 Srov. Tomáš BALETKA, *Počátky a formování československé státní bezpečnosti v letech 1936–1945*, in: Odras německého národního socialismu ve třicátých letech v Československu a ve státech střední Evropy: (sborník z kolokvia pořádaného katedrou dějin státu a práva Právnické fakulty MU, The European Society for History of Law a Moravským zemským archivem v Brně), Ostrava – Brno 2013, s. 9–18; Ondřej KOLÁŘ, *Státně-bezpečnostní opatření nevojenských složek v československo-německém pohraničí 1935–1938*, in: Státní hranice a pohraniční regiony ve střední Evropě 1918–1989. Borders and border regions in Central Europe 1918–1989, Opava 2021, s. 175–200; Václav ŠTĚPÁN, *Alois Vařejka a jeho doba*, Přerov 2007.

podmínkách, a to 25. listopadu 1922.

Již před rokem 1918 fungovala ve Slezsku také Policejní expozitura na nádraží v Bohumíně zřízená 1. července 1902, jež se starala především o kontrolu cizinců. Po převratu se stala v důsledku připojení dalších okolních obcí okresním policejním komisařstvím. Stejný úřad vznikl také v Karviné, pro Moravskou a Slezskou Ostravu byl dále vybudován sbor uniformované policie. Na veřejnou bezpečnost v obcích policejního obvodu i nadále dohlíželo četnictvo, které tak v řadě ohledů spolupracovalo se státní policií. Působnost PŘMO se vztahovala celkem na 57 obcí v oblasti Slezska a Moravy včetně části Hlučínska, připojeného k ČSR v roce 1920.⁶

Z hlediska posilování státně-bezpečnostního dohledu v československém pohraničí se stal jedním z klíčových mezníků rok 1922, jenž přinesl výrazné rozšíření sítě státních policejních úřadů. Nová pracoviště většinou vznikala „postátněním“ komunálních policejních sborů, přičemž byla přejata část mobiliáře i personálu těchto pracovišť.⁷ Nejinak tomu bylo v případě Opavy. Do obvodu tamního policejního ředitelství připadly také tehdy ještě samostatné obce Kateřinky, Kylešovice, Jaktar a Palhanec, dnes součásti Opavy. Asi čtyři kilometry hranice obvodu vedly souběžně se státní hranicí u Vehovic.⁸ K 1. listopadu 1923 byla u opavského policejního ředitelství zřízena Odbočka Zpravodajské ústředny (OZÚs).⁹ Šlo o nový orgán, jehož vytvoření umožnil Zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. z 19. března 1923 přijatý v reakci na atentát na ministra financí Aloise Rašína.¹⁰ K budování dalších policejních úřadů a expozitur na území Slezska pak došlo ve druhé polovině 30. let, a to z důvodu zamezení narůstající protistátní činnosti, především německé iredenty.

Státně-bezpečnostní poměry na Opavsku pohledem exponentů justičního a bezpečnostního aparátu

Zasvěcené svědectví o aplikaci zákona na ochranu republiky na Opavsku zanechal soudce a tiskový cenzor Antonín Glos (1873–1932). Publicisticky činný justiční pracovník vstoupil do nadregionálního povědomí v lednu 1927, kdy večerník Národních listů citoval jeho polemiku s názorem respektovaného žurnalisty Ferdinanda Peroutky, že vstup Německa do Společnosti národů oslabí iredentistické tendence.¹¹ Ačkoliv list nesporně využil Glosovo vyjádření účelově k podpoře národoveckých postojů vydavatele, pozdější vývoj dal Glosovu skepticismu za pravdu. Tisková zpráva dokonce vedla k interpelaci poslanců DNSAP požadujících Glosovo odvolání.¹² Návrh byl ovšem zamítnut s tím, že večerník pouze parafrázoval Glosovu stat' vydanou v odborném časopise, a to bez konzultace s autorem.

Zmíněný článek, později vydaný i knižně v souboru Glosova díla, nám spolu s dalšími Glosovými texty poodhaluje podmínky, v nichž opavská OZÚs pracovala.¹³ Glos konstatoval,

6 ZA v Opavě, fond Policejní ředitelství Moravská Ostrava, kart. 227, sign. 2104.

7 Srov. Tomáš HERAJT, *Historie policie v letech 1918–1945. Policejní ředitelství v Plzni*, Dvůr Králové nad Labem 2010; Jiří TOPINKA, *Vznik státní policie* v Chebu, in: Almanach ze IV. konference policejních historiků, Praha 2009, s. 31–40.

8 Dnešní Wiechowice na území Polska, v letech 1742–1945 součást Pruska, resp. Německa pod názvem Wehowitz a od roku 1936 Wehen.

9 Srov. Karel STRAKA, *Pokusy o integraci československého obranného zpravodajství z let 1929–1938 a příčiny jejich nezdaru. Část I*, *Historie a vojenství* 55/4, 2006, s. 4–19.

10 Podrobný rozbor zákona a jeho aplikace obsahuje *Encyklopedie českých právních dějin, VIII. svazek, Procesy (do roku 1949)*, Brno 2017, s. 285–306.

11 Německá iredenta v naší republice nepomine? *Národní listy – večerník Národ*, 21. 1. 1927, s. 1.

12 Der Fall Glos in Parlament und Presse, *Deutsche Post*, 16. 7. 1927, s. 6.

13 Antonín GLOS, *Ze starých i nových zápisů soudních a jiné črty kriminalistické*, Opava 1937, s. 75–78, 90–108.

že převratové období po roce 1918 proběhlo na Opavsku relativně poklidně bez významnějších politických deliktů. Jako problematičtější viděl oblast Bruntálska a Frývaldovska (Jesenicka).¹⁴ Správně upozorňoval na problematičnost statistických údajů o kriminalitě, jež nedostatečně vypovídají o specifikách konkrétních regionů. Právě na tato specifika měla reagovat organizace bezpečnostní a justiční služby.¹⁵

Opavsko, kterýmžto termínem Glos označoval celou oblast západního Českého Slezska,¹⁶ představovalo oblast s téměř stoprocentní gramotností, jejíž ekonomické a kulturní poměry byly navázány na příhraniční polohu. Většina českého obyvatelstva oblasti se koncentrovala v opavském a bíloveckém okrese. V regionu žila řada cizích státních příslušníků, zejména Němců a Rakušanů. Rozšířený jev představovalo pašování. Poloha na hranici umožňovala také čilé kontakty místních německých iredentistů s nacionalistickými kruhy v Německu.¹⁷ Ostatně slezští němečtí nacionálové již od poloviny 19. století stále silněji inklinovali spíše k Prusku, než k Habsburské monarchii.¹⁸ Chladný postoj obyvatel Hlučínska, přivtěleného k ČSR roku 1920, k republice si Glos v souladu s tehdejší „mainstreamem“ vysvětloval jako „odnárodnění“ tamní populace tzv. Moravců v důsledku pruského germanizačního tlaku v průběhu 19. století. Tento jev ovšem vnímal jako dočasný a věřil, že se konsolidace poměrů urychlí začleněním Hlučínska do standardních struktur politické správy.¹⁹

Ve svébytných podmínkách Slezska nacházel časté uplatnění zákon na ochranu republiky. Ten Glos chápal jako opatření, vynucené složitou dobou svého vzniku: „*Za poměrů klidnějších pocítí se potřeba ubrousiti některé ostrosti jeho a upravití soustavu trestů*“.²⁰ Opavský soudce konstatoval, že někteří němečtí autoři zákon demonizují a interpretují jako nástroj národnostního útlačku, aniž by znali jeho obsah a aplikaci. Potřebu zákona odůvodňoval faktem, že německé nacionální strany se netají programem požadujícím nikoliv kulturní, ale státoprávní emancipaci, čímž ohrožují integritu republiky. Tyto tendence pak otevřeně podporují některé organizace v Německu.

Celkem bylo v obvodu opavského zemského soudu pro přestupky ZnOR roku 1923 udáno 87, roku 1924 118, roku 1925 113 a k 12. září 1926 143 případů.²¹ Nejčastější přečin představovalo rušení obecného míru pobuřováním, resp. popuzováním proti státu (§ 4). Nárůst počtu kauz v posledním roce si Glos vysvětloval zintenzivněním agitace iredentistických organizací v Německu. Další souvislost lze snad hledat i ve vstupu dvou německých stran v ČSR do vlády „panské koalice“, kdy nacionální strany (DNP a DNSAP) reagovaly vyhocením negativismu vůči republice. Ostatně i četnické relace z Opavska a Hlučínska z této doby dokládají jistě

14 Tamtéž, s. 77–78. Srov. Ivana KOLÁŘOVÁ– Ondřej KOLÁŘ, *Činnost četnictva na Jesenicku v letech 1918–1928*, in: XVII. svatováclavské setkání v Jeseníku. 750 let města Jeseníku. Sborník referátů, Jeseník 2017, s. 46–56.

15 A. GLOS, *Ze starých i nových zápisů*, s. 77, 91.

16 Tedy soudní okresy Albrechtice Město, Benešov Dolní, Bílovec, Bruntál, Cuklmanthl (Zlaté Hory), Frývaldov (Jeseník), Hlučín, Javorník, Jindřichov, Krnov, Odry, Opava, Osoblaha, Vidnava, Vítkov, Vrbno (pod Pradědem). Srov. A. GLOS, *Ze starých i nových zápisů*, s. 92.

17 Srov. K. SOMMER, *Proněmecké iredentistické hnutí*.

18 Obecně srov. Marie GAWRECKÁ, *Němci ve Slezsku 1918–1938*, Opava, 2002; O. KOLÁŘ, *Between Stamm and Volk: On German Cross-Border Cultural Cooperation in Interwar Silesia*, *Border and Regional Studies* 10, 2022, s. 131–143; Martin PELC, *Vídeňský akademický buršenshaft „Silesia“ a Rakouské Slezsko*, *Časopis Matice moravské* 131/1, 2012, s. 39–63.

19 Hlučínsko v té době spravoval úřad Zplnomocněného komisaře pro Ratibořsko.

20 A. GLOS, *Ze starých i nových zápisů*, s. 90.

21 Tamtéž, s. 98.

vyostření poměrů.²²

Českým kritikům ZnOR Glos vytýkal falešnou humanitu a poukazoval na fakt, že obdobná právní ustanovení existují i v jiných státech. „*Pravdou je, že ze špatných mravů vznikají dobré zákony. [...] Žádný stát nemůže se vzdát ochrany určitých právních statků a veřejných zájmů i potlačováním trestním. Takový prostředek musí být vždy ultimáta ratio, jsou také jiné preventivní prostředky (lidovýchova) účinné, ale represe trestní nelze se vzdát.*“²³

Rovněž opavský policejní ředitel Jan Wiedermann, alespoň dle svého pozdějšího tvrzení, údajně koncem 20. let varoval před podceňováním německé iredenty. Při sjezdu DNSAP v Opavě roku 1928 se prý podívoval nad tím, že zemská vláda akci vůbec povolila, a v relaci pro nadřízené úřady upozorňoval na problematičnost počínu. „*Zdůraznil jsem zejména polovojenský ráz této organizace a upozornil jsem zejména na to, že se nejedná o politickou stranu ve smyslu našich zákonů, nýbrž o ozbrojené hnutí, které může státu našemu v budoucnosti být velmi nebezpečným, protože zejména mezi německou mládeží nabývá vlivu působením německých učitelů na mládež.*“²⁴ S odstupem času mu prý šéf politické policie Heřman Šlechta dal za pravdu.²⁵

Jinak ovšem Wiedermannovo retrospektivní líčení oproti Glosovu podání vyznívá poměrně idylicky. Dost možná pisatelova zkušenost z období nacistické okupace a následného nástupu komunistického režimu vedla k větší schovávavosti při hodnocení meziválečné éry. Komunistické hnutí na Opavsku bylo dle slov někdejšího policejního ředitele slabé, takže pozornost státně-bezpečnostní složky se soustředila především na německé iredentisty a separatisty.

Konkrétně Wiedermann připomněl návštěvu T. G. Masaryka na Opavsku v červnu 1924, již předcházela fáma o chystaném atentátu na hlavu státu. Manželka jistého činovníka DNSAP prý v parku náhodně odposlechla rozhovor několika mužů, kteří se bavili o záměru prezidenta zavraždit. Policie brala informaci s rezervou, jelikož dotyčná dáma se vyznačovala jistou psychickou labilitou, způsobenou údajně nadměrnou konzumací odtučňovacích přípravků. Sám Wiedermann se domníval, že DNSAP informaci vypustila vědomě, aby Masaryka odradila od návštěvy slezské metropole. Pobyt prezidenta v „německém městě“ totiž místní nacionalisté vnímali jako potupu. Jinak Wiedermann hodnotil prezidentskou návštěvu kladně, přičemž v memoárech opomněl několik negativistických projevů německých představitelů místní samosprávy, jež v důsledku vedly odnětí statusu politického úřadu 1. instance.²⁶

Činnost opavské OZÚs ve světle pramenů

Podívejme se nyní, jak o činnosti opavské OZÚs vypovídají přímo dobové archivní záznamy. Z těch je patrné, že zřízení nových státně-bezpečnostních pracovišť se neobešlo bez jistých organizačních zmatků a nedostatku koordinace s orgány vojenského zpravodajství. Již 5. prosince 1923 oběžník ministerstva vnitra upozorňoval na případy, kdy policisté zadrželi agenty armádní rozvědky, které považovali za cizí vyzvědače. Jelikož tyto agenti v utajení zpravidla nedisponovali dokumenty, které by prokázaly jejich totožnost, byl postup policie shledán jako správný. Dokument bohužel neprozrazuje, kde a jak konkrétně k uvedeným

22 Srov. I. KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostně-politické poměry*.

23 A. GLOS, *Ze starých i nových zápisů*, s. 101–102.

24 Na Opavsku i přilehlém Hlučínsku se československé bezpečnostní orgány skutečně často zabývaly případy nacionální agitace německých učitelů. Srov. I. KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostně-politické poměry*; V. PLÁČEK, *Prajáci*.

25 Srov. O. KOLÁŘ, *Jan Wiedermann*.

26 Dan GAWRECKI, *Jak Opava ztratila v roce 1924 pravomoc politického úřadu 1. instance*, in: Opava. Sborník k dějinám města 3, Opava 2003, s. 85–89.

událostem došlo.²⁷

K úkolům OZÚs patřilo nejen defenzivní, ale též ofenzivní zpravodajství. Wiedermannovi muži bedlivě sledovali dění za hranicemi, především strukturu a činnost německého a polského zpravodajského aparátu. V lednu 1924 opavská policie opatřila opis organizační struktury polské zpravodajské služby v katovickém vojvodství.²⁸ Z května 1924 pochází kartotéka 130 osob podezřelých ze špionáže proti ČSR, zaslaná Wiedermannem do Prahy. Vesměs jde o obyvatele Českého Slezska a příhraničních oblastí Německa a Polska, nacházíme však také několik Maďarů. Kartotéční listy obsahují stručné popisy osob, ovšem zpravidla bez bližšího rozvedení jejich činnosti. Jednotliví podezřelí jsou obvykle označeni jen jako „*spolupracovník polské špionáže*“ apod. U některých záznamů se objevuje informace, že zprávy byly získány důvěrnou cestou.²⁹

Za zmínku stojí některé méně běžné případy z uvedené kartotéky. Mezi komunistickými a iredentistickými agitátory se vymyká například Viktor Zwillinger, který svého času poskytl Ministerstvu národní obrany údaje o skupině, organizující útoky branců ze Slovenska do USA. Ty se však nepotvrdily, takže OZÚs pojala podezření, že Zwillinger cíleně šíří dezinformace, možná v zájmu cizí rozvědky. Zámečník Jan Válek z Frýdku byl již od roku 1920 evidován jako polský vyzvědač a příslušník bojůvek na Těšínsku. Do vězení se ovšem nedostal pro politický delikt, ale pro loupež na berním úřadě v Ružomberoku v únoru 1921. Při výslechu přiznal styky s polským zpravodajským důstojníkem v Moravské Ostravě. Jistý Tarnowski, snad totožný s polským žurnalistou ve Vídni Ferdinandem Tarnawskim, zase měl získávat plány muničních skladů v ČSR od haličských Ukrajinců, kteří ve skladech konali pomocné práce.

Z pozdější relace OZÚs ze srpna 1924 se zase dozvídáme kupříkladu o Viktoru Braunovi z Frýdku, který byl údajně důstojníkem Rudé armády a příležitostně navštěvoval ČSR se zpravodajskými úkoly. Braunův krajan Vilém Lobkowitz prý v roce 1922 vedl „Propagační kancelář Rudé armády“ v Moskvě. O jeho dalším osudu se nevědělo. Gustav Czarniecki z Orlové „hrál na dvě strany“. Roku 1921 přes prostředníka nabízel československé rozvědce zprávy o polské tajné službě, s níž spolupracoval. Po neúspěchu svých snah odešel do Polska jako úředník, bezpečnostní orgány jej přesto preventivně vedly v patrnosti. Později, na počátku roku 1931, OZÚs mezi jinými sledovala známého továrníka Arnošta Janottu ze Štěplovce na Opavsku jako představitele, v té době již celkem marginálního, monarchistického hnutí. Mimoto OZÚs také dlouhodobě evidovala sdružení vojenských vysloužilců, která „*utvrzují příslušníky býv. rak. pluků v starorakouských ideích*“.³⁰

Řadu informací OZÚs pochopitelně získávala od dalších složek státního aparátu. Například v létě 1926 četnická stanice v Jindřichově prostřednictvím krnovského okresního úřadu referovala o zřízení německého hraničního komisariátu v Prudniku.³¹ Příslušné četnické stanice samozřejmě také konaly šetření o zájmových osobách v místech jejich bydliště či pobytu. Poznatky si OZÚs příležitostně vyměňovala také s velitelstvím 8. pěší divize v Opavě. Některé strategické informace vyplynuly najevo mimoděk z rozhovorů s německými a polskými policisty. Například kriminální úředník Faber z Ratiboře se v září 1929 při služební návštěvě

27 Národní archiv (dále NA), fond Zpravodajská ústředna (dále ZÚ) Praha, sign. 200/MAT-2/31.

28 NA, f. ZÚ Praha, sign. 200/MAT-1/6.

29 Tamtéž.

30 NA, f. ZÚ Praha, sign. 200/MAT-1/6; sign. 200/MAT-6/27. Blíže k opavské podnikatelské rodině Janottů viz Milan MYŠKA, *Janotta, Heinrich*, in: Biografický slovník Slezska a severní Moravy 5, Ostrava 1996, s. 50; Hana ŠUSTKOVÁ, *Biografický slovník poslanců slezského zemského sněmu v Opavě (1861–1918): Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada 8 (20) – Supplementum*, Ostrava 2006.

31 NA, f. ZÚ Praha, sign. 200/MAT-7/28.

Chuchelné zmínil, že německá kriminální policie se chystá snižovat stavy. Uvedená informace se stala podnětem k dalšímu šetření.³² Jako zdroj poznatků příležitostně sloužil zahraniční tisk. Odtud se opavští kriminalisté kupříkladu v srpnu 1930 dozvěděli o úmyslu vybavit některé německé policejní útvary plynovými stříkačkami pro „vykouření“ zabarikádovaných zločinců z jejich úkrytů.³³

Ostře sledovány byly pochopitelně pobyty exponentů zahraničních bezpečnostních a ozbrojených složek v obvodu OZÚs. Oficiální návštěvy v ČSR německé a polské úřady zpravidla předem hlásily. Kupříkladu v květnu 1930 policejní major Kurt Sterke z Ratiboře informoval opavské kolegy, že se chystá zájezd pruských policejních úředníků na Praděd. Z Wiedermannova pověření výpravu doprovázel velitel uniformované stráže opavského policejního ředitelství Pavel Vlach, jeden detektiv a strážník. Četníci frývaldovského okresu měli pozorovat a prověřit civilní osoby, které by se pokusily s Němci navázat kontakt.

O průběhu akce OZÚs podala podrobnou zprávu zaznamenávající skladbu expedice a detaily o chování zúčastněných německých policistů. O důkladnosti dozoru svědčí následující drobná epizoda: když německý vrchní strážmistr Jakob Günter odhodil krabičku od fotografického filmu, Vlach zahozený obal nenápadně propíchl hrotem své vycházkové hole. Tím jej označil pro četníky, kteří šli v závěsu za výpravou. Hlídka obal sebrala a prověřila, zda v něm není ukryt vzkaz pro německé agenty. Později na sebe četníci ovšem zřejmě nechtěně upozornili, jelikož v hostinci na Červeném kopci Vlach zaslechl personál hovořit o četnické hlídce viděné nedaleko.³⁴

Z rozhovoru s pruským poručíkem Halkem se Vlach dozvěděl, že se chystá čistka v řadách pořádkové policie v Berlíně, zaměřená proti komunistům údajně vynášejícím informace o interním dění levicovému tisku. Dále Vlacha zaujala Halkeho zpráva, že některé policejní vozy v Berlíně disponují radiostanicemi a reflektory pro noční hlídkování.³⁵ Podplukovník Jitschin, veterán císařské koloniální policie, se zase nechal slyšet, že Britové dlouhodobě neudrží získané německé kolonie. Starší důstojníci obecně kritizovali pohodlnost mladších příslušníků pořádkové policie, jejich nespokojenost se stravováním atd. Sterke z Ratiboře si stěžoval na nezájem úřadů o rostoucí aktivitu komunistického hnutí.

Wiedermann vyslovil hypotézu, že výprava mohla mít mimo turistického aspektu i další význam – poznat československé příhraničí a otestovat schopnost německých policistů se ve zdejší členitějším terénu pohybovat. Podle Vlacha mladším členům expedice činily přesuny v horském prostředí potíže, naopak nápadnou znalost terénu projevil plukovník Jitschin, rodák ze Zábřeha na Hlučínsku.³⁶ Celá akce přinesla opavské policii řadu poznatků a podnětů. Otázkou zůstává, zda účastníci cesty sepsali po návratu podobnou zprávu o obsahu rozhovorů s Vlachem, případně zda některé z jejich výroků zaznamenaných Vlachem nebyly cíleně dezinformační.

Bezpečnostní agenda (nejen) na Opavsku se příležitostně stávala předmětem pozornosti médií a veřejného mínění. Konkrétně k činnosti opavské OZÚs se nepodařilo najít žurnalistické reference. To neznamená, že by si média problematiky nevšímal. Německý nacionální tisk se však zpravidla nepouštěl do hodnocení jednotlivých kauz, spíše obecně napadal českou

32 Tamtéž.

33 Tamtéž.

34 Tamtéž.

35 Radiostanice v té době představovaly u policie relativní novinku. První pokusy s jejich používáním ovšem probíhaly v USA již před první světovou válkou. Srov. např. *Icons of crime fighting*, Westport 2008.

36 NA, f. ZÚ Praha, sign. 200/MAT-7/28.

„šikanu“ prostřednictvím ZnOR. Nejlépe to dokládá prostor, který opavský list Deutsche Post³⁷ věnoval zmíněné Glosově aféře z roku 1927.³⁸ Přímá kritika státní policie by hrozila cenzurním zásahem (shodou okolností právě ze strany opavského cenzora Glose) a zároveň by se novináři mohli blamovat, pokud by vyšetřování potvrdilo vinu konkrétních podezřelých, jichž by se noviny zastaly. O policejním řediteli Wiedermannovi tak Deutsche Post referovala pouze v souvislosti s jeho účastí na společenských a kulturních akcích v Opavě

O objemu a rozsahu činnosti OZÚs nás informuje relace Wiedermannova zástupce Čenka Eise z ledna 1931. Podle ní v předchozím roce odbočka vykonala 1430 šetření a 14 domovních prohlídek. Agenda čítala 1020 čísel jednací, z čehož 29 se nepodařilo do konce roku uzavřít. Celkem bylo předvedeno či předvoláno 109 osob, z toho jedna zatčena pro vyzvědačství. Ve zprávě Eis konstatoval, že OZÚs trpí nedostatkem jak personálu, tak vybavení a je nevhodně umístěna.³⁹

V listopadu téhož roku přišel zemský vojenský velitel v Brně generál Sergej Vojcechovský⁴⁰ s návrhem na přemístění OZÚs z Opavy do Moravské Ostravy. Zdůraznil, že německá kriminální policie posiluje ofenzivní zpravodajskou činnost proti ČSR. To dokládaly aktivity ratibořské centrály zejména na úseku Bohumín – Chuchelná. Informace vojenského zpravodajství hovořily o častých výjezdech příslušníků německé kriminální a bezpečnostní policie do okolí Bohumína, což nasvědčovalo zájmu Němců o ostravský průmyslový obvod. V Opolí dle Vojcechovského pracovalo devět policejních zpravodajců, jimž podléhala předsunutá centrála v Nise. Opavská OZÚs disponující toho času jediným stálým zaměstnancem pochopitelně nemohla představovat adekvátní protiváhu. Oproti tomu ostravská policie se mohla pochlubit dostatečným zázemím i personálem.

Opavský policejní ředitel připomněl, že tamní odbočka by správně měla konat toliko podpůrné práce pro pražskou Zpravodajskou ústřednu, v praxi však šetření v terénu obvykle koná odbočka, nikoliv ústředna.⁴¹ Doporučoval OZÚs v Opavě ponechat a dovybavit s tím, že v Moravské Ostravě by vznikla další odbočka. Jak již bylo řečeno, nakonec zvítězila Vojcechovského varianta a v roce 1932 se historie opavské ústředny uzavřela.

Závěr

Z výše uvedeného je patrné, že státně-bezpečnostní agenda tvořila velkou a důležitou část působnosti opavské státní policie. Sám policejní ředitel Wiedermann však ve vzpomínkách z 60. let zmíněnou činnost příliš nerefletoval. Snad v tehdejších politických podmínkách nepovažoval za moudré být spojován s aplikací zákona na ochranu republiky, který komunistická propaganda často zjednodušeně hodnotila jako nástroj prvorepublikové vládní represe vůči KSČ.⁴² Taktéž dobová úřední agenda nás sice informuje o výsledcích činnosti OZÚs, neumožňuje však nahlédnout do jejího interního fungování, do metod práce, poměrů na pracovišti apod. V případě ostravské odbočky jsme informováni podstatně lépe, byť z velké části až z retrospektivních pramenů vzniklých po roce 1945 při retribučních řízeních s pracovníky

37 Srov. Michal RATAJ, *Německá žurnalistika a opavští Němci v ČSR*, Opava 2016.

38 *Der Fall Glos in Parlament und Presse*, Deutsche Post, 16. 7. 1927, s. 6.

39 NA, f. ZÚ Praha, sign. 200/MAT-1/6.

40 K němu viz např. Vladimír BYSTROV, *Osud generála. Komentář k některým dokumentům o životě a tragickém konci Sergeje Vojcechovského*, Praha 2007.

41 NA, f. ZÚ Praha, sign. 200/MAT-1/1.

42 Srov. Dušan UHLÍŘ, *Anály ze Spálené ulice*, Praha 1979.

odbočky nebo při pozdějších poúnorových prověrkách.⁴³

Z pramenů vyplývá, že OZÚs hojně využívala služeb konfidentů, při jejichž získávání patrně dosáhla značných úspěchů. Soudě dle charakteru shromážděných poznatků museli Wiedermannovi muži mít informátory buď přímo v řadách polské rozvědky, nebo mezi jejími pomocnými civilními zaměstnanci. Je však také možné, že některé poznatky byly převzaty od vojenských či jiných zpravodajských orgánů. Činnost odbočky po celou dobu její existence citelně limitovalo nedostatečné personální a materiální zajištění. Často tak byla odkázána na součinnost četnictva a dalších složek. Díky ní odbočka zvládala vyřizovat značně rozsáhlou agendu. Patrné je, že se OZÚs primárně soustředila na hrozby iredentismu a monarchismu, zatímco komunistickému hnutí, můžeme-li z dochované agendy soudit, nevěnovala systematickou pozornost. V daném směru lze vidět markantní rozdíl oproti situaci na přilehlém území ostravsko-karvinské industriální aglomerace.⁴⁴

Informace o špionážních a dalších státně-bezpečnostních kauzách jsou poměrně kusé. Snad by je v budoucnu bylo možné částečně doplnit rozbořením soudních akt. Většina vyšetřovaných či sledovaných osob se však nakonec před soud nedostala, proto nelze zmíněný zdroj přeceňovat. Přesto by budoucí výzkum činnosti Krajského soudu v Opavě a příslušných okresních soudů významně upřesnil a rozšířil poznatky o aplikaci ZnOR na Opavsku.⁴⁵ Na základě Glosových údajů a dosavadních dílčích sond do archivního materiálu se zdá, že většinu deliktů dle ZnOR tvořily celkem marginální prohřešky – urážlivé a pobuřující výroky, nošení zakázaných symbolů apod.⁴⁶

Dochované písemnosti týkající se OZÚs mají značný výpovědní charakter o fungování německé policie ve sledovaném období. Jelikož z německé policejní agendy Ratibořska a Opolska se dochovalo jen torzo,⁴⁷ lze materiály československé tajné policie vnímat jako cenný zdroj, byť vychází především z informací „z druhé ruky“ a může obsahovat jistá zkreslení. Za pozornost stojí rovněž fakt, že dochovaná agenda OZÚs si sice všímá německých a polských zpravodajských aktivit v širším okruhu Slezska a severní Moravy, nicméně téměř nereflktuje komunistické hnutí.

Celkově z dnešního pohledu činnost opavské policie Wiedermannovy éry působí relativně poklidně. Šlo o dobu, kdy již odezněly popřevratové společenské otřesy⁴⁸ a zároveň se ještě plně neprojevovalo nacionální napětí 30. let. Vztahy ČSR s Německem a Polskem byly ve stavu „obezřetné neutrality“. Projevy iredentismu či jiného radikalismu sice zůstávaly bezpečnostní hrozbou, ale neměly potenciál výrazně ohrozit státní zřízení či dokonce suverenitu republiky. Již zakrátko se však bezpečnostní a justiční orgány v Opavě a především v Moravské Ostravě musely potýkat s podstatně náročnějšími poměry, vyvolanými všeobecnou hospodářskou krizí a nástupem nacismu.

43 Srov. T. BALETKA, *Počátky a formování*; Lubomír HLAVIENKA – Ondřej KOLÁŘ, „Válka policajtů“: Mocenské boje v bezpečnostním aparátu na území ostravské expozitury Moravskoslezského zemského národního výboru v rané poválečné období, *Slezský sborník* 122/1, 2024, s. 56–95; V. ŠTĚPÁN, *Alois Vařejka*.

44 Srov. I. KOLÁŘOVÁ, *Bezpečnostní poměry na Těšínsku ve 20. letech 20. století*, *Těšínsko* 67/2, 2024, s. 21–40.

45 Ta je zatím rámcově reflektována zejména pro pozdější období. Viz zejména Jakub HAVLÍČEK, *Aplikace zákona na ochranu republiky na Hlučínsku v letech 1933–1938*, diplomová práce, Slezská univerzita v Opavě, Opava 2018. Tématu se částečně dotýká též Aneta KOCIÁNOVÁ, *Hanobení republiky a urážka prezidenta na Hlučínsku mezi lety 1923–1938*, bakalářská práce, Ostravská univerzita, Ostrava 2021.

46 To kromě citovaných výzkumů Ivany Kolářové či Karla Sommera dokládá též dobový tisk a autorova rešerše ve Státním okresním archivu Opava, fond Okresní soud Hlučín.

47 Srov. Archiwum państwowe w Opolu, fond Rejencja Opolska [Regierung Oppeln], inv. č. 1191; fond Starostwo Powiatowe w Głubczycach [Landratsamt Leobschütz], inv. č. 1802.

48 Srov. I. KOLÁŘOVÁ – O. KOLÁŘ, *Bouřlivé trojmezí. Slezsko 1918–1923*, Praha 2022.

Branch of Intelligence Centre in Opava and State-Security Agenda in Czech Silesia 1923–1932

Summary

Branch of Intelligence Centre (Odbočka zpravodajské ústředny, OZÚs) in Opava was established in 1923 as a specialised counter-intelligence section of local state police directorate. Later in 1932, due to recommendation of military authorities, OZÚs was transferred to Moravská Ostrava.

During the whole decade of its existence, OZÚs in Opava dealt with lack of personnel and partly depended on information provided by military or gendarmerie. The branch focused primarily on threats of German and Polish irredentism, as well as monarchism. Contrary, the phenomenon of social radicalism, represented mainly by Communist Party of Czechoslovakia, was not reflected in the preserved agenda. Despite limited sources, OZÚs proved to be quite successful in obtaining information about Polish intelligence service. Professional contacts with German police forces often served as guise for gathering intelligence on German security apparatus.

Mgr. Ivana Kolářová
Slezské zemské muzeum
kolarova@szm.cz

Mgr. Ondřej Kolář, Ph.D.
Slezské zemské muzeum
kolar@szm.cz